

Mayer Krisztina, Lukács Andrea, Pauer Gábor: A 8-tételes Szenzoros Élménykeresés Skála (BSSS-8) magyarországi adaptálása. MENTÁLHIGIÉNÉ ÉS PSZICHOSZOMATIKA 13:(3) pp. 297-312. (2012)

A 8-tételes Szenzoros Élménykeresés Kérdőív (BSSS-8) magyarországi adaptálása

MAYER KRISZTINA^{1,2}, LUKÁCS ANDREA³, PAULER GÁBOR⁴

¹Miskolci Egyetem, Testnevelés Tanszék, Miskolc

²Pécsi Tudományegyetem, Pszichológia Doktori Iskola, Pécs

³Miskolci Egyetem, Elméleti Egészségtudományi Tanszék, Miskolc

⁴Pécsi Tudományegyetem, Informatika és Általános Technika Tanszék, Pécs

Absztrakt

Kutatómunkánk azzal a céllal készült, hogy az eddig még csak néhány — köztük angol, spanyol és olasz — mintán validált Rövidített Szenzoros Élménykeresés Skálát (BSSS-8) magyarországi használatra is adaptáljuk. Hazánkban ez a mérőeszköz még nem használatos, nincsenek rá vonatkozóan pszichometriai adatok. Különösen fontos a BSSS-8 hazai adaptálása, mivel ez a mérőeszköz — szemben a hazánkban is validált 7-tételes Szenzoros Élménykeresés Kérdőívvel (SSS-7-HU) — az általános szenzoros élménykeresés vonás mellett az alsókálakat is mérhetővé teszi. Vizsgáltunkban összesen 495 vizsgálati személy vett részt, ebből 170 fő proszociális kockázatvállaló (tűzoltó), 194 fő antiszociális kockázatvállaló (erőszakos bűncselekmény elkövető), 71 fő extrém sportoló és 60 fő kontrollszemély (akik semmilyen kockázatos tevékenységgel nem foglalkoznak). A kérdőív lingvisztikai validálását és pszichometriai tulajdonságainak vizsgálatát végeztük el. A vizsgálat során mértük a kérdőív belső megbízhatóságát (Cronbach- α = 0,748), teszt-reteszt-reliabilitását (r = 0,868; p < 0,001), továbbá konfirmatív faktoranalízist is végeztünk (CFI = 0,955; RMSEA = 0,065; 90%-os konfidencia-intervallum = 0,034—0,08). A BSSS-8 kérdőívet a SSS-IV kérdőívvel is összevetettük (r = 0,868; p < 0,001). A kapott eredmények alapján megállapíthatjuk, hogy ez a 8 itemből álló, szenzoros élménykeresés dimenzióját mérő személyiség-kérdőív jól használható és alkalmas a magyar populáció vizsgálatára.

Kulcsszavak: Szenzoros Élménykeresés Skála, lingvisztikai validálás, pszichometriai tulajdonságok

Hungarian adaptation of the 8-item Sensation Seeking Scale (BSSS-8)

Abstract

Our study aimed at adapting the Brief Sensation Seeking Scale (BSSS-8) for Hungarian use. This scale has so far been validated on samples of a few languages, including English, Spanish and Italian, it is not yet in use in Hungary, no psychometric data can be found about it. The adaptation of BSSS-8 is particularly important as this inventory, unlike the 7-item Sensation Seeking Scale already validated for Hungarian use (SSS-7-HU), enables us to measure not only the sensation seeking trait in general, but each of its subscales as well. The study was conducted with 495 individuals, consisting of 170 prosocial risk takers (firemen), 194 antisocial risk takers (violent criminals), 71 extreme sportsmen and 60 control subjects (who do not participate in any risky activities). The scale was subjected to linguistic validation and psychometric property analysis. Internal (Cronbach- α = 0.748) and test-retest reliability (r = 0.868; p < 0.001) were evaluated, further a confirmatory factor analysis were carried out (CFI = 0.955; RMSEA = 0.065, 90% confidence interval = 0.034—0.08). The BSSS-8 scale was compared with the SSS-IV (r = 0.868; p < 0.001). According to our

findings we can conclude that this 8-item personality inventory, measuring the dimension of sensation seeking, is well useable and appropriate for examinations in Hungarian population.

Keywords: Brief Sensation Seeking Scale, linguistic validation, psychometric properties

Bevezetés

A szenzoros élménykeresés egy a számtalan személyiségvonás közül. Jelenléte vagy hiánya mégsem elhanyagolható, hiszen életünk számos területére hatást gyakorol. Befolyásolja, hogy milyen tevékenységeket preferálunk, milyen sportot választunk, milyen ételeket részesítünk előnyben, hogyan öltözködünk, vagy milyen emberek társaságában érezzük jól magunkat. Azok az emberek, akikre jellemző a szenzoros élménykeresés, számos tekintetben különbözhetnek egymástól. Ennek fontos befolyásoló tényezője lehet az, hogy az élet mely területén és milyen szinten keresik a kockázatot.

A szenzoros élménykeresés úgy definiálható, mint változatos, új, intenzív élmények, tapasztalatok szerzésére irányuló stabil személyiségvonás. A szenzoros élménykeresés összefüggésbe hozható az alkoholfogyasztással, a dohányzással, a droghasználattal és a kockázatos tevékenységekben való részvétellel is (Zuckerman, 1994). A szenzoros élménykeresés pozitív kapcsolatban van a szexualitáshoz való permisszívebb viszonyulással, a partnerek számával és a heteroszexuális viselkedés szélesebb skálájában való részvétellel (Henderson és mtsai, 2005). Kutatások sora bizonyította, hogy az szenzoros élménykeresés kapcsolatban van a sportban való részvétellel. A magas kockázati sportokkal foglalkozó tanulmányok következetesen pozitív korrelációt mutatnak ki a kockázatos sportban való részvétel és az élménykeresés között (Zarevski, Marusic, Zolotic, Bunjevac, & Vukosav, 1998). Többek között Goma-i-Freixanet eredményei azt mutatják, hogy a sportolók szignifikánsan magasabb pontokat értek el a kontrollcsoportnál az SSS-IV (Sensation Seeking Scale) Izgalom- és Kalandkeresés alszálláján (TAS), az Élménykeresés alszálláján (ES) és az összpontszámában (Goma-i-Freixanet, 1991). Franques és munkatársai (2003) tanulmányukban arra az eredményre jutottak, hogy a szenzoros élménykeresés közös jellemzője a veszélyes és kockázatos sportot űző sportolóknak és a drogfogyasztóknak.

Az abnormális magtartással foglalkozó elméletek szerint az ingerkeresés az alkohol- és kábítószerfogyasztáson kívül másfajta rendellenességeknek is fontos bejósolója lehet (Hittner & Swickert, 2006; Hoyle és mtsai, 2002). A szociopata személyiség egyfajta patológikus ingerkereső, akit az a szükséglet hajt, hogy alacsony izgalmi szintjét erős és változatos ingerekkel kompenzálja. A gyakran pszichopataként vagy szociopataként emlegetett személyek az antiszociális személyiségzavar kategóriájába tartoznak. Jellemző rájuk, hogy semmibe veszik mások jogait, gyakran követnek el különböző antiszociális viselkedésformákat, mint például állatokkal vagy emberekkel szembeni fizikai agresszió, rongálás, gyújtogatás, hazudozás, csalás, lopás. Impulzivitásuknak köszönhetően sokszor cselekednek megfontolás és a következmények mérlegelése nélkül. Többnyire felelőtlenül bánnak a pénzzel, képtelenek tartósan egy munkahelyen maradni és nem tesznek eleget a velük szemben támasztott elvárásoknak. Gyakran ingerlékenyek, agresszívek és nem törődnek sem maguk, sem mások testi ép ségével. Az antiszociális személyiségzavarral jellemezhető emberek sokszor mások manipulálásával, másoknak való károkozással tesznek szert különféle előnyökre, és ezt nem kíséri büntudati szorongás, nem vált ki belőlük morális felelősségérzetet. Ezek a személyek gyakran kerülnek szembe a törvénnyel és a börtönpopuláció jelentős részét teszik ki. Az antiszociális személyek között jelentősen több az alkoholista, mint az össznépeségben, de más szerek okozta zavarok is gyakrabban fordulnak elő az ő esetükben. Elképzelhető az is, hogy az antiszociális személyiség kialakulása és a szerfogyasztás hátterében ugyanazok az okok állnak, ilyen például a kockázattal való iránti felfokozott igény (Sher & Trull, 1994).

Az ingerkeresés és az elzártással szembeni reakció közötti kapcsolatot vizsgálva már Farley és Farley (1972) is azt tapasztalta bebörtönzött női bűnözők vizsgálatakor, hogy azok a személyek, akik az SSS (Sensation Seeking Scale) II. változatán magas pontszámot értek el, gyakrabban tettek szökési kísérletet, többször voltak büntetve őreikkel szembeni engedetlenségért, és többször keveredtek verekezésbe, mint a kevésbé ingerkeresők.

Az élménykeresés sokféle deviáns viselkedés fontos magyarázó tényezőjévé nőtte ki magát, úgy mint az alkoholizmus, kábítószerelés, bűnözés (Martins és mtsai, 2008; Stephenson és mtsai, 2007). Fontos kérdés, hogy miért válnak egyes élménykeresők szocializálttá, míg mások bűnözővé. Dadermann, Meurling és Hallmann (2001) ezt a kérdést próbálták körüljárni kutatásukban. Dadermannék szerint a fiatalok bűnözők élménykeresők. Eredményeik alapján megállapítható, hogy mind a fiatalok bűnözők, mind az újonc légierő pilóták magas ingerkeresést mutattak, de a SSS más alskáláiban értek el magas pontokat. A légierős újoncok magasabb pontot értek el az Izgalom- és Kalandkeresés (TAS), valamint a Gátolatlanság (Dis) alskálákon, mint a kontrollszemélyek. A bűnözők az Élménykeresés (ES) alskálán magasabb pontokat értek el, mint a másik két csoport. A Gátolatlanság (Dis) alskálán csak a kontrollcsoportnál szereztek több pontot. A bűnözők Izgalom- és Kalandkeresés (TAS) alskálán elért alacsony pontszáma azt mutatja, hogy őket nem érdekelték az ingerkeresés szociálisan jobban elfogadott módjai. Ezzel szemben az újonc pilótákat igen. A fiatal bűnözők inkább az Élménykeresés (ES) és a Gátolatlanság (Dis) alskálán értek el magas pontokat, tehát ők inkább az érzékeken keresztül keresik az élményeket, társas ivászatban, drogozásban lelik örömeiket. A fiatalok bűnözők személyiségprofilja hasonlít a felnőtt pszichopata bűnözőkére és az alkoholistákéra (Dadermann és mtsai, 2001).

Goma-i-Freixanet (2001) szerint a fizikai kockázatvállalás egy kontinuumon helyezkedik el, ami a proszocialitás és az antiszocialitás között található. A kockázatos sportok ebben a dimenzióban középen helyezkednek el. Az antiszociális kockázatvállalás az a tevékenység, mely mások károsítására irányul, a proszociális kockázatvállalás során másokon való segítség a cél, míg a kockázatos sportok esetén az egyén csak magának okozhat kárt. Vizsgálatának eredményei szerint három faktor különbözteti meg ezeket a csoportokat: (1) impulzív szocializálatlan élménykeresés, mely az antiszociális személyekre jellemző; (2) merészség, mely a három kockázatkereső csoportot választja el a kontrolltól; és (3) az ún. nonkonformista életvitellel járó élménykeresés, mely a proszociálisokat különíti el a másik három csoporttól. Ez a fajta élménykeresés nem impulzív, inkább értelmi, mint érzelmi alapú, és az életvitellel jár együtt (Goma-i-Freixanet, 2001).

A Szenzoros Élménykeresés Skála kidolgozásakor Zuckerman (2006) abból indult ki, hogy minden egyén rendelkezik a saját magára vonatkoztatott optimális cselekvési szinttel, amelyet a változás, az újdonságra való igény, a komplexitás és az inkongruitás határoz meg. Azt is megfogalmazta, hogy akkor érezzük el ezt az optimális értéket, amikor mind az arousal-szintünk, mind pedig a saját jóllétérzésünk egy általunk kellemesnek ítélt szinten van (Zuckerman, 2006). A skálának több változata is létezik: a 72-itemes Szenzoros Élménykeresés Skála IV. változata (Szakács, 1994) és a 40-itemes Szenzoros Élménykeresés Skála V. változata (Kulcsár, 1983) mellett rövidebb változatok is kifejlesztésre kerültek. Az egyik ilyen, Magyarországon is több kutatásban alkalmazott változat a Rózsa Sándor által kialakított 9-tételes rövidített verzió (Farkas, 2007; Farkas, Németh, Rózsa, & Demetrovics, 2009), valamint a 7-tételes, Andó és munkatársai által validált SSS-7-HU (Andó és mtsai, 2009). Andó és munkatársai a kilenc állítás-párból álló kérdőív pszichometriai mutatóinak vizsgálatakor azt tapasztalták, hogy két állítás-pár nem illeszkedett a skála egészéhez, így elemzéseik egy 7-tételes verzió kialakítását támogatták. Mind a 9-, mind a 7-tételes rövidített változatok nagy előnye, hogy kitöltésük nem túlságosan időigényes, szemben a Szenzoros Élménykeresés Skála IV. és V. változatával. Ugyanakkor komoly hátrányuk, hogy csak a szenzoros élménykeresés általános vonását méri, nem adnak információt a konstruktum

egyres domainjeiről. A BSSS-8 a skála rövidsége mellett megtartja a Zuckerman által kifejlesztett koncepciót, azaz a BSSS-8 is négy alszkálából áll, az Izgalom- és Kalandkeresésből (TAS), az Élménykeresésből (ES), a Gátolatlanságból (DIS) és az Unalomtűrésből (BS). A BSSS-8 mindegyik alszkálában két-két itemet tartalmaz.

Vizsgálatunkban a szenzoros élménykeresés mérőeszközei közül a BSSS-8-at használtuk. A BSSS-8-at (Brief Sensation Seeking Scale — Rövidített Szenzoros Élménykereső Skála) az Amerikai Egyesült Államokban dolgozták ki és validálták angol és spanyol nyelvű mintán (Hoyle, Stephenson, Palmgreen, Lorch, & Donohew, 2002). A BSSS kérdőív a Zuckerman-féle SSS V. változatán alapszik. A rövidített skála kialakítása során fontos szempont volt, hogy az új kérdőív is megőrizze a Zuckerman által alkalmazott 4-dimenziós szerkezetet azonos arányban, és ne tartalmazzon alkohol-, és droghasználattal kapcsolatos itemeket (mivel a skálát sokszor használják a szerhasználat prediktoraként). Mindezek mellett lényegesnek tartották lecserélni a kényszerítő válaszadásos módszert Likert-skálára. Továbbá hangsúlyt fektettek arra, hogy a terminológiája megfeleljen a serdülő, fiatal felnőtt korosztály szóhasználatának, és megfelelő pszichometriai jellemzőkkel rendelkezzen nemre, életkorra, etnikai hovatartozásra való tekintet nélkül. Az amerikai populáción (angol és spanyol nyelvű mintán) végzett mérés alapján a kérdőív skálái megfelelő pszichometriai mutatókkal jellemezhetőek, átlagban 0,70-es Cronbach-alfa-értéket kaptak (Hoyle és mtsai, 2002; Stephenson, Velez, Chalela, Ramirez, & Hoyle, 2007).

A nemzetközi szakirodalmat áttekintve láthatjuk, hogy a BSSS-8-at már számos vizsgálat során alkalmazták. Stephenson és munkatársai (2007) a BSSS-8 segítségével vizsgálták a szenzoros élménykeresés és a dohányzás és alkoholfogyasztás közötti kapcsolatot. Stephenson, Hoyle, Palmgreen és Slater (2003) egy másik vizsgálatban is együttjárást tapasztaltak a szenzoros élménykeresés és több egészségre vonatkozó olyan rizikótényező között, mint a dohányzás, valamint a marihuána- és alkoholfogyasztás. Hoyle és munkatársai (2002) a szerhasználattal kapcsolatos viselkedéssel összefüggésben használták a kérdőívet, és azt tapasztalták, hogy BSSS által mért szenzoros élménykeresés a marihuána kipróbálási szándékának kifejezetten erős előrejelzője. Eachus (2004) a BSSS-8 kérdőívet a szabadidős tevékenységek preferenciájának előrejelzésében alkalmazta. Zabel és munkatársai a BSSS-8 segítségével vizsgálták az életkor és az anyagi kockázatvállalás és a szenzoros élménykeresés közötti kapcsolatot (Zabel, Christopher, Marek, Wieth, & Carlson, 2009). Liu és Mustanski (2012) a BSSS-8-at a homoszexuális, biszexuális és transzszexuális fiatalok körében előforduló öngyilkossági gondolatokkal és önkárosítással kapcsolatban használták. Lawson, Gauer és Hurst (2012) a BSSS-8-at a szenzoros, az arousal-szintre ható képek és a memória-folyamatok összefüggésében alkalmazták. Sarracino és munkatársai azt vizsgálták olasz serdülők körében, hogy milyen összefüggés van a serdülő által megítélt apához és anyához való kötődés biztonsága, a társadalmi értékrend és a szenzoros élménykeresés között, illetve mindezek kapcsolatát a serdülők problémás viselkedésével (Sarracino, Presaghi, Degni, & Innamorati, 2011). Martins és munkatársai pedig a négy itemből álló BSSS-4-et alkalmazták a dohányzással, az alkohol- és drogfogyasztással kapcsolatban serdülőknél (Martins, Storr, Alexandre, & Chilcoat, 2008).

Vizsgálatunk célja az volt, hogy a BSSS-8 lingvisztikai validálását elvégezzük és megvizsgáljuk a 8-itemes skála pszichometriai tulajdonságait magyar populáción.

Módszerek

Minta

Vizsgálatunkban összesen 495 fő vett részt, amelyből 170 fő proszociális kockázatvállaló, (tűzoltó), 194 fő antiszociális kockázatvállaló (erőszakos bűncselekmény elkövetője), 71 fő extrém sportoló és 60 fő kontrollszemély. A négy csoport között az életkor tekintetében nincs szignifikáns eltérés [$F(3,492) = 5,940; p > 0,05$]. A mintában kizárólag férfi személyek

szerepeltek. Az adatfelvétel négy Tűzoltóparancsnokságon (Pécs, Siklós, Miskolc, Diósgyőr), valamint nyolc börtönben zajlott le: Miskolc (24 fő), Pécs (15 fő), Szekszárd (19 fő), Sátorlajújhely (15 fő), Tiszalök (17 fő), Szeged (52 fő), Budapest (30 fő), Vác (22 fő). A fogvatartottak az alábbi bűncselekmények miatt töltik szabadságvesztésüket: 76 fő emberölés, 55 fő rablás, 7 fő betörés, 18 fő lopás, 19 fő testi sértés, 6 fő csalás és 13 fő egyéb bűncselekmény elkövetésével lett elítélve. Az extrém sportolók közül 17 fő ejtőernyőzik, 7 fő vadvízi evezős, 36 fő sziklát vagy műfalat mászik, 6 fő airsoftozik, és öten több extrém sporttevékenységet is űznek párhuzamosan. A kontrollcsoport tagjai a Miskolci Egyetem Gépészmérnöki és Informatikai Karának és az Állami- és Jogtudományi Karának levelező tagozatos hallgatói. Az általuk kitöltött kérdőívek között szerepelt egy szabadidős tevékenységekre vonatkozó kérdéssor is, mellyel azt kívántuk feltérképezni, hogy végeznek-e valamilyen kockázatos tevékenységet. Azokat a személyeket, akik rendszeresen űznek valamilyen kockázatos tevékenységet (pl. motorozás, jégkorongozás, hegyikerékpározás stb.) kizártuk a kontrollcsoportból. A vizsgálatban való részvétel önkéntes, a válaszadás anonim volt.

A konvergens validitást 206 fő vizsgálati személy részvételével vizsgáltuk (80 fő proszociális kockázatvállaló, 80 fő antiszociális kockázatvállaló és 46 fő extrém sportoló). A konvergens validitás vizsgálata a Zuckerman-féle Szenzoros Élménykeresés Skála IV-es változatának magyar nyelvű verziójával és a Rövidített Szenzoros Élménykeresés Skála használatá val történt. A Zuckerman-féle Szenzoros Élménykeresés Skála IV-es változatának a négy alsókálán kívül létezik egy Általános skálája is (Szakács, 1994). A Rövidített Szenzoros Élménykeresés Skála nem tartalmaz ilyen általános skálát, itt a négy skálán elért pontszámok összesítését használtuk „általános skála”-ként. A BSSS-8 (Rövidített Szenzoros Élménykeresés Skála) kérdőívet a Függelék tartalmazza. A vizsgálati személyek egy 5-fokozatú Likert-féle skálán jelölték be, hogy mennyire jellemző rájuk az adott állítás: (1 = egyáltalán nem értek egyet, 2 = nem értek egyet, 3 = semleges, 4 = egyetértek, 5 = teljesen egyetértek).

Lingvisztikai validálás

A lingvisztikai validálás három lépésben zajlott: 1. az angol nyelvű kérdőív (BSSS-8) magyar nyelvre fordítása, 2. a kérdőív visszafordítása angol nyelvre, és 3. a magyar nyelvű kérdőív kockázatkereső magatartású csoportokon történő tesztelése. Az első fordítást (angol nyelvről magyar nyelvre) egy angol nyelvű tanár és egy angol szakfordító végezte egymástól függetlenül. Ezt követően egyeztettek az eltéréseket és elkészítették a kérdőív első magyar nyelvű változatát. A következő lépésként két másik szakfordító visszafordította a magyar kérdőívet angol nyelvre. Ismételt egyeztetés és megbeszélés után elkészítették a kérdőív második magyar nyelvű változatát. A kérdőívet 40 főből álló kockázatkereső magatartású csoporton teszteltük. A kitöltés a kérdőívek kiosztásával és a tájékoztatással együtt kb. 5-10 percet vett igénybe. A nyelvezetén két ponton kellett módosítani. (A TAS/1. esetében a „Szeretek félelmetes dolgokat művelni” tételét javítottuk utólag „Szeretek félelmetes dolgokat csinálni”-ra. A DIS/2. esetében pedig a „Szeretem az új és izgalmas kalandokat, még akkor is, ha ehhez át kell hágnom a szabályokat” ítemet módosítottuk a „Szeretem az új és izgalmas kalandokat, még akkor is, ha ehhez át kell lépnem a szabályokat” állításra.

Statisztikai elemzés

Az adatok feldolgozása az SPSS 17.0 szoftverrel történt. A szignifikancia-szintet a konvencióknak megfelelően $p \leq 0,05$ -nél fogadtuk el. A reprodukálhatóságot és a konkurens validitást Pearson-féle korrelációs együtthatóval vizsgáltuk. A Pearson-korrelációs együtthatót gyengének fogadtuk el 0,10—0,29 között, közepesnek 0,30—0,49 között, és erősnek 0,50 felett (Cohen, 1988). A skála belső megbízhatóságát a Cronbach- alfával

értékeltek. Az angol, a spanyol és a magyar skálák összehasonlítása másodrendű konfirmatív faktoranalízissel történt, melyet az AMOS-18 szoftver segítségével végeztünk el. Az egyes csoportok közötti különbséget egyszempontos, független mintás variancia-analízis segítségével és Bonferroni-féle post hoc teszttel elemeztük.

Eredmények

Teszt-reteszt reliabilitás

A teszt-reteszt reliabilitást 48 fős mintán elemeztük (29 proszociális kockázatvállaló és 19 extrém sportoló). A vizsgálati személyek a BSSS-8 kitöltését követően 3 héttel ismételtén kitöltötték a kérdőívet. Azt vizsgáltuk, hogy mennyire egyeznek a két időpontban kitöltött kérdőív válaszai, azaz, hogy időben megbízható-e a kérdőív. A Pearson korrelációs együtthatók a következőképp alakultak: a teljes kérdőív esetén $r = 0,868$ ($p < 0,001$), az Élménykeresés (ES) Alskálán $r = 0,830$ ($p < 0,001$), az Izgalom- és Kalandkeresés (TAS) Alskálán $r = 0,807$ ($p < 0,001$), a Gátlásoldás (Dis) Alskálán $r = 0,800$ ($p < 0,001$), míg az Unalomfogékonyság (BS) Alskálán $r = 0,892$ ($p < 0,001$). Ezek az értékek a skála igen jó időbeli konzisztenciáját igazolják.

Belső megbízhatóság

A skála belső megbízhatóságát Cronbach-alfa-koefficienssel vizsgáltuk a teljes mintán. A BSSS-8 magyar változatának belső konzisztenciája 0,748. A skála a különböző mintákon is megbízhatónak bizonyult. Proszociális kockázatvállalók esetén 0,780, az antiszociális kockázatvállalók esetén 0,754, az extrém sportolóknál 0,579 és a kontrollcsoportnál 0,671 volt a Cronbach-alfa értéke. Megnéztük azt is, hogy mennyire korrelálnak egymással az alskálákat alkotó itemek. A Pearson-féle korrelációs együtthatók a következőképpen alakultak: az Élménykeresés Alskálát alkotó itemek esetén: $r = 0,345$; $p < 0,001$; az Izgalom- és Kalandkeresés Alskála esetén: $r = 0,425$; $p < 0,001$; a Gátolatlanság Alskála esetén: $r = 0,515$; $p < 0,001$; végül az Unalomtűrés Alskála itemei esetén: $r = 0,251$; $p < 0,001$.

Faktorszerkezet

Elvégeztük a BSSS-8 konfirmatív faktoranalízisét egy másodrendű faktor beiktatásával. Arra kerestük a választ, hogy a magyar mintán kapott válaszok struktúrája mennyire hasonlít az angol és spanyol mintán kapottakra. Összehasonlítottuk a magyar itemek egymás közötti korrelációit a Hoyle és munkatársai által (2002) megadott angol és spanyol adatokkal. Az angol—spanyol—magyar minta korrelációinak különbségeit képeztük páronként és ezeknek négyzetes átlagait számítottuk ki. A magyar az angoltól 11,4%-os korrelációs különbséggel különbözik, 8% különbség van a magyar és a spanyol korrelációk között, míg a spanyol az angoltól 9%-al tér el. Az angol és spanyol adatok között nagyobb a különbség, mint a spanyol és magyar eredmények között.

Mivel a TLI és a CFI értéke is meghaladja a szakirodalomban elfogadott kritikus értékeket (1. ábra), ez alapján elmondható, hogy az eredeti BSSS-8 faktorstruktúra — bár más súlyok mellett — de illeszkedik a magyar mintára is. A másodrendű konfirmatív faktoranalízis eredményei nem garantálják a faktorsúlyok azonosságát, ezért saját mintánkon kiszámítottuk a faktorokat, mind a magyar, mind az angol, mind a spanyol súlyozással és megnéztük, hogy az egymással alkotott korrelációik mennyire mutatnak hasonlóságot. Eredményeink azt mutatják, hogy az angollal 4%-os, a spanyollal pedig 2%-os az átlagos korrelációs eltérés.

Konvergens validitás

Abból a célból, hogy megbizonyosodjunk, hogy a BSSS-8 valóban a szenzoros élménykeresés konstruktumát méri, összehasonlítottuk a BSSS-8 kérdőívet egy már validált és sok éve alkalmazott skálával, a Zuckerman-féle Szenzoros Élménykeresés Skála IV-es változatával.

Mind a négy alskála esetén és a teljes kérdőívre vonatkoztatva is elvégeztük a korrelációs vizsgálatot. Az SSS IV-es változatának általános skálája és a BSSS-8 közötti korrelációs együttható $r = 0,643$ ($p < 0,001$) volt. A két kérdőív Élménykeresés (ES) Alskálája esetén a korrelációs együttható $r = 0,584$ ($p < 0,001$) volt; az Izgalom- és Kalandkeresés (TAS) Alskálák esetén $r = 0,762$ ($p < 0,001$); a Gátolásoldás (Dis) Alskáláknál $r = 0,733$ ($p < 0,001$), míg az Unalomfogékonyság (BS) Alskálák esetén $r = 0,638$ ($p < 0,001$).

Vizsgálati csoportok összehasonlítása

Feltételeztük, hogy a BSSS Izgalom- és Kalandkeresés (TAS) Alskáláján az extrém sportolók magasabb értékeket érnek el, mint a másik két kockázatkereső csoport, hiszen ők vonzódnak a szabadban űzhető, nem verseny jellegű, magas kockázattal járó sporttevékenységekhez leginkább a három vizsgálati csoport közül. Feltételeztük továbbá, hogy a BSSS Gátolatlanág (DIS) skáláján az antiszociális kockázatvállalók magasabb értékeket érnek el, mint a másik két vizsgálati csoport, mivel rájuk jellemző leginkább a gátoltság alkohol általi feloldása utáni vágy, a bulik, a hazardírozás és az illegális tevékenységek preferálása. Végül feltételeztük, hogy a BSSS Élménykeresés- (ES) és az Unalomtűrés (BS) skáláján a proszociális kockázatvállalók alacsonyabb értékeket érnek el, mint a másik két kockázatkereső csoport.

Összehasonlítottuk a három kockázatkereső csoportot (antiszociális- és proszociális kockázatkereső és extrém sportoló), valamint a kontroll csoportot a BSSS-8 négy alskálája alapján. Az Élménykeresés Alskálában nem találtunk szignifikáns eltérést a négy csoport között ($F(3,491) = 2,247$; $p > 0,05$). Az Izgalom- és Kalandkeresés esetén azonban szignifikáns eltérés mutatkozott a csoportok között ($F(3,491) = 8,98$; $p < 0,001$). Az extrém sportolók szignifikánsan magasabb pontot értek el, mint a proszociális kockázatvállalók ($p = 0,032$), mint az antiszociális kockázatvállalók ($p = 0,004$) és mint a kontrollcsoport ($p < 0,001$). A gátolatlanág tekintetében is szignifikáns eltérést kaptunk a csoportok között ($F(3,491) = 6,77$; $p = 0,003$). Az antiszociális kockázatkereső csoport szignifikánsan magasabb értéket ért el, mint a proszociális kockázatkereső csoport ($p = 0,004$) és mint a kontrollcsoport ($p < 0,001$). Az Unalomtűrés Alskálájában is szignifikáns eltérést tapasztaltunk a csoportok között ($F(3,491) = 7,454$; $p < 0,001$). Az extrém sportolók szignifikánsan magasabb pontokat értek el a proszociális kockázatvállalóknál ($p < 0,001$), az antiszociális kockázatvállalóknál ($p = 0,001$), valamint a kontrollcsoportnál ($p = 0,001$). Összehasonlítottuk a négy csoportot a teljes skálapontszám alapján is. A csoportok között szignifikáns eltérést találtunk ($F(3,491) = 9,574$; $p = 0,001$). Az általános skálán (teljes skála pontszám) az extrém sportolók szignifikánsan magasabb pontot értek el, mint a másik két kockázat kereső csoport és a kontroll csoport ($p < 0,001$).

Megbeszélés

Munkacsoportunk elvégezte a 8-ites Rövidített Szenzoros Élménykeresés Skála (BSSS-8) magyarországi adaptálását. Az Andó és munkatársai (2009) által korábban bemutatott és magyarországi használatra adaptált SSS-7-HU mellett a BSSS-8 egy lehetséges alternatívát jelent azon vizsgálatok számára, ahol a kutatók rövid idő alatt szeretnének információt nyerni a szenzoros élménykeresés általános vonásáról. A BSSS-8 használata az általános szenzoros élménykeresés vonás mérése mellett lehetővé teszi az egyes alskálák feltérképezését is.

Elvégeztük a kérdőív lingvisztikai validálását. Megvizsgáltuk a kérdőív pszichometriai tulajdonságait. A skála belső megbízhatósági értéke a javasolt 0,70 Cronbach- α -határérték körül volt. A kérdőív jó teszt-reteszt reliabilitását támasztja alá, hogy 3 hét elteltével a vizsgált személyek hasonlóan töltötték ki a skálát. A két időpontban felvett kérdőívek közötti korrelációs együtthatók minden alskála esetén és a kérdőív egészére vonatkoztatva is erős kapcsolatot mutattak, az Rho értékei 0.800 és 0.892 között mozogtak. Elvégeztük a kérdőív konvergens validitásvizsgálatát is: összehasonlítottuk a BSSS-8 kérdőívet egy már validált és

sok éve alkalmazott skálával, a Zuckerman-féle Szenzoros Élménykeresés Skála IV-es változatával. Mind a négy alskála esetén és a teljes kérdőívre vonatkoztatva is erős kapcsolatot figyelhettünk meg a két kérdőív között. Az r értékei 0,584 és 0,762 között mozogtak. A konfirmatív faktoranalízis eredményei bebizonyították, hogy a magyar mintán végzett vizsgálat faktorsúlyai és az angol faktorsúlyok között 4%-os, a magyar és a spanyol faktorsúlyok között pedig 2%-os az átlagos korrelációs eltérés, vagyis hasonló faktorszerkezetű a magyar skála is, mint a külföldi vizsgálatok esetében.

A csoportok összehasonlítása során kapott eredmények alapján elmondható, hogy az extrém sportolók vonzódnak leginkább a szabadban űzhető, nem versenyjellegű, kockázati elemeket tartalmazó sport- és más, hasonló tevékenységek iránt. Ez az eredmény összhangban van a nemzetközi kutatások tapasztalataival (Franques és mtsai, 2003; Goma-i-Freixanet, 1991; Zarevski és mtsai, 1998). Vizsgálatunk alapján elmondható, hogy az antiszociális kockázatkereső csoport tagjai jobban vonzódnak a gátoltság alkohol általi feloldása után, valamint jobban érdeklődnek a bulik, a hazardírozás iránt és inkább jellemzi őket a szexuális változatosság igénye, mint a proszociális kockázatvállalókat. A bűnelkövetők e tekintetben nem térnek el az extrém sportolóktól. Ugyanakkor a fogvatartottak nem mutatnak különösebb érdeklődést a kockázatos sporttevékenységek iránt. Ezek az eredmények teljesen megegyeznek Daderman és munkatársai eredményeivel, mely azt mutatta, hogy a fiatalkorú bűnözők az Izgalom- és Kalandkeresés Alskálán alacsony pontszámokat értek el, viszont a Gátolatlanság Alskálán magas értékeket mutattak (Dadermann és mtsai, 2001). Mindezek alapján elmondhatjuk, hogy hasonlóan Dadermannék vizsgálatához, a mi mintánkban lévő bűnözőket sem vonzzák az ingerkeresés szociálisan elfogadott módjai, inkább a társas ivászatban és a hazardírozásban lelik örömeiket.

A három kockázatkereső csoport közül az extrém sportolókat jellemzi az élmény mindenféle ismétlődése-, a rutinmunka- és az állandó egyformaság okozta nyugtalanság, valamint a könnyen kiismerhető vagy unalmas emberek iránti ellenszenv, tehát mind a proszociális kockázatvállalók, mind az antiszociális kockázatvállalók jobb unalomtűréssel jellemezhetőek, mint az extrém sportolók. Valószínűleg a proszociális kockázatkeresők, azaz tűzoltók esetén elengedhetetlen az unalomtűrés, hiszen gyakran előfordulhat, hogy riasztás hiányában akár 24 órát is változatosság, inger hiányában kell eltölteniük a laktanyában. Hasonlóan elmondható ez az ingerszegénység az antiszociális kockázatkeresők esetében a börtönben töltött időről, melyet feltehetően a börtönadaptáció miatt tudnak tolerálni. A több évre, évtizedre elítélt fogvatartott esetén az állandó egyformaság okozta nyugtalanság nem lenne adaptív, és jelentősen megnehezítené a börtönélet elviselését.

Következtetés

Munkánk azzal a céllal készült, hogy az eddig csak angol és spanyol mintán validált Rövidített Szenzoros Élménykeresés Skálát (BSSS-8) magyarországi használatra adaptáljuk. A kapott eredmények bizonyítják, hogy a BSSS-8 kérdőív alkalmas a magyar populáción is a szenzoros élménykeresés vizsgálatára. A módszer megbízható és jól alkalmazható, mely segítségével időtakarékos módon vizsgálható a szenzoros élménykeresés vonása és annak komponensei. Feltételezésünk szerint azon kutatók kedvelt eszközévé válhat a kérdőív, akik a szenzoros élménykeresés általános vonása mellett az egyes alskálákról is szeretnének egy rövid, gyorsan felvehető kérdőív segítségével képet kapni. Meglátásunk szerint a BSSS-8 jól alkalmazható eszköze lehet személyiséglelektani, egészségpszichológiai vagy klinikai pszichológiai kutatásoknak.

Függelék

A BSSS-8 kérdőív (Rövidített Szenzoros élménykeresés skála

ES: 1. Szeretnék különös helyeket felfedezni.

2. Szeretnék egy olyan kiránduláson részt venni, ahol csak elindulok és megyek, anélkül hogy tudnám, hogy hova és mikor jutok.
- TAS: 1. Szeretek félelmetes dolgokat csinálni.
2. Szeretném kipróbálni az ejtőernyős ugrást.
- DIS: 1. Szeretem a vad bulikat.
2. Szeretem az új és izgalmas kalandokat, még akkor is, ha ehhez át kell lépnem a szabályokat.
- BS: 1. Nyugtalanná válok, ha túl sok időt kell otthon töltenem.
2. Az olyan barátokat szeretem, akik izgalmasan kiszámíthatatlanok.

Irodalom

Andó, B., Kökönyei, Gy., Paksi, B., Farkas, J., Rózsa, S., & Demetrovics, Zs. (2009). A 7 tételű szenzoros élménykeresés kérdőív (SSS-7-HU) bemutatása. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 10, 139—152.

Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral science* (2nd ed).
Hillsdale: Erlbaum

Dadermann, A.M., Meurling, A.W., & Hallmann, J. (2001). Different personality patterns in non-socialised (juvenile delinquents) and socialised (air force pilot recruits) sensation seekers. *European Journal of Personality*, 15, 239—252.

Eachus, P. (2004). Using the Brief Sensation Seeking Scale (BSSS) to predict holiday preferences. *Personality and Individual Differences*, 36, 141—153.

Farkas, J. (2007). A nagyívás pszichológiai hátterének vizsgálata. Fialatok kicsapongó alkoholfogyasztásának motivációi. Szakdolgozat. Budapest: ELTE PPK, Személyiség és Egészségpszichológiai Tanszék

Farkas, J., Németh, Zs., Rózsa, S., & Demetrovics, Zs. (2009). A nagyívás motivációs hátterének vizsgálata. *Magyar Pszichiátriai Társaság XV. Vándorgyűlése*, Debrecen, 2009. január 28—31.

Farley, F., & Farley, S.V. (1972). Stimulus-seeking motivation and delinquent behavior among institutionalized delinquent girls. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 39, 140—147.

Franques, P., Auriacombe, M., Piquemal, E., Verger, M., Brisseau-Gimenez, S., Grabot, D., et al. (2003). Sensation seeking as a common factor in opioid dependent subjects and high risk sport practicing subjects. A cross sectional study. *Drug and Alcohol Dependence*, 69, 121—126.

Goma-i-Freixanet, M. (1991). Personality profile of subjects engaged in high physical risk sports. *Personality and Individual Differences*, 12, 1087—1093.

Goma-i-Freixanet, M. (2001). Prosocial and antisocial aspect of personality in Women: a replication study. *Personality and Individual Differences*, 30, 1401—1411.

Henderson, V.R., Henessy, M., Barret, D.W., Curtis, B., McCoy-Roth, M., Trentacoste, N., et al. (2005). When risky is attractive: sensation seeking and romantic partner selection Hittner,

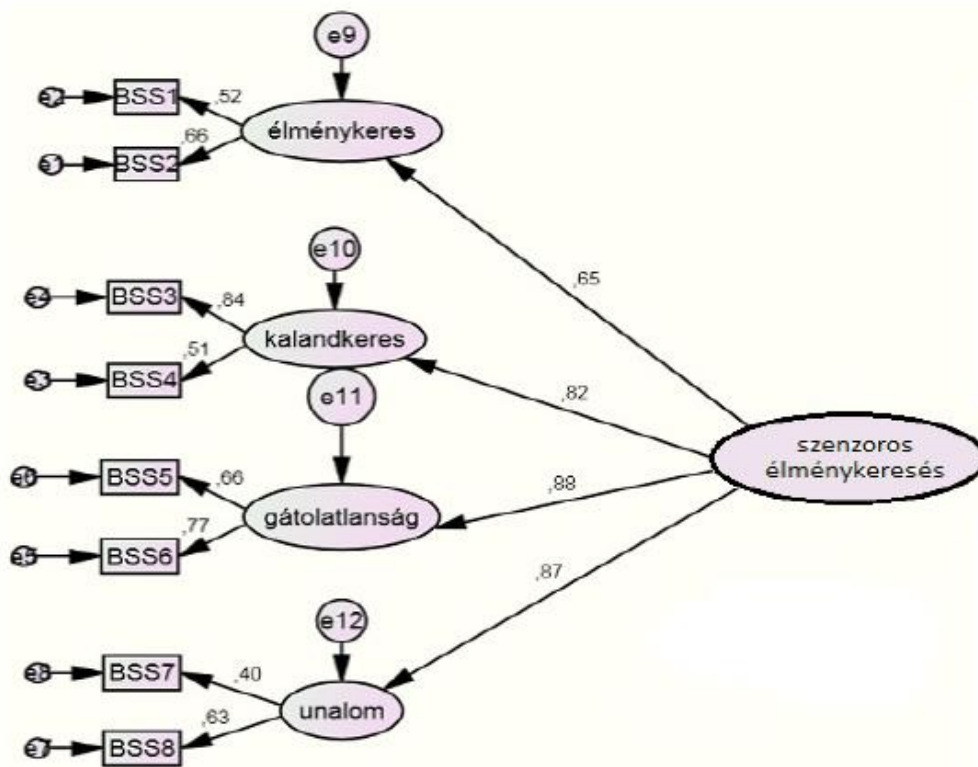
- J.B., & Swickert, R. (2006). Sensation seeking and alcohol use: A meta-analytic review. *Addictive Behaviors*, 31, 1383—1401.
- Hoyle, R.H., Stephenson, M.T., Palmgreen, P., Lorch, E.P., & Donohew, L. (2002). Reliability and validity of scores on a brief measure of sensation seeking. *Personality and Individual Differences*, 32, 401—414.
- Kulcsár, Zs. (1983). Szenzoros élménykeresés. Biológiai korrelátumok és implikációk a pszichiátriai sérülékenységről. *Pszichológia*, 3(1), 69—85.
- Lawson, A.L., Gauer, S., Hurst, R. (2012). Sensation seeking, recognition memory, and autonomic arousal. *Journal of Research in Personality*, 46, 19—25.
- Liu, R.T., & Mustanski, B. (2012). Suicidal Ideation and Self-Harm in Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Youth American. *Journal of Preventive Medicine*, 42, 221—228.
- Martins, S.S., Storr, C.L., Alexandre, P.K., Chilcoat, H.D. (2008). Adolescent ecstasy and other drug use in the National Survey of Parents and Youth: The role of sensation-seeking, parental monitoring and peer's drug use. *Addictive Behaviors*, 33, 919—933.
- Sarracino, D., Presaghi, F., Degni, S., & Innamorati, M. (2001). Sex-specific relationships among attachment security, social values, and sensation seeking in early adolescence: Implications for adolescents' externalizing problem behaviour. *Journal of Adolescence*, 34, 541—554.
- Sher, K.J., & Trull, T.J. (1994). Personality and disinhibitory psychopathology: Alcoholism and antisocial personality disorder. *Journal of Abnormal Psychology*, 103(1), 92—102.
- Stephenson, M.T., Hoyle, R.H., Palmgreen, P., & Slater, M.D. (2003). Brief measures of sensation seeking for screening and large-scale surveys. *Drug and Alcohol Dependence*, 72, 279—286.
- Stephenson, M.T., Velez, L.F., Chalela, P., Ramirez, A., & Hoyle, R.H. (2007). The reliability and validity of the Brief Sensation Seeking Scale (BSSS-8) with young adult Latino workers: Implications for tobacco and alcohol disparity research. *Society for the Study of Addiction*, 102, 79—91.
- Szakács, F. (szerk., 1994). Személyiséglélektani szöveggyűjtemény IV./1. Személyiség-dimenziók mérése. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó
- Zabel, K.L., Christopher, A.N., Marek, P., Wieth, M.B., & Carlson, J.J. (2009). Mediatlional effects of sensation seeking on the age and financial risk-taking relationship. *Personality and Individual Differences*, 47, 917—921.
- Zarevski, P., Marusic, I., Zolotic, S., Bunjevac, T., & Vukosav, Z. (1998). Contribution of Arnett's inventory of sensation seeking and Zuckerman's sensation seeking scale to the differentiation of athletes engaged in high and low risk sports. *Personality and Individual Differences*, 25, 763—768.

Zuckerman, M. (1994). Behavioral expressions and biosocial bases of sensation seeking. Cambridge: Cambridge University Press

Zuckerman, M. (2006). Sensation Seeking and Risky Behaviour. Washington: American Psychological Association

1. táblázat. A vizsgált személyek életkori jellemzői és BSSS-8-eredményei (N = 495)

	Proszociális kockázatvállaló	Antiszociális kockázatvállaló	Extrém sportoló	Kontrollcsoport
Élemszám	170	194	71	60
Átlagos életkor	32,1 ± 5,4	33,5 ± 9,2	34,7 ± 8,4	33,24 ± 7,6
Élménykeresés	7,22 ± 1,90	7,20 ± 2,25	8,07 ± 1,75	6,61 ± 1,81
Izgalom- és Kalandkeresés	6,93 ± 2,19	6,72 ± 2,64	7,78 ± 1,82	5,50 ± 2,19
Gátolatlanság	6,35 ± 2,06	7,12 ± 2,56	7,09 ± 1,97	5,26 ± 1,99
Unalomtűrés	5,12 ± 1,80	5,31 ± 2,30	6,60 ± 1,94	4,76 ± 1,81
Összpontszám	25,65 ± 5,94	26,38 ± 7,12	29,56 ± 4,81	24,12 ± 5,34

$\chi^2(16) = 49,125$ $p < 0,05$; $\chi^2/df = 3,07$; TLI = 0,922; CFI = 0,955;
RMSEA = 0,065 (90%-os konfidencia intervallum = 0,034–0,08).

1. ábra. A magyar nyelvű BSSS-8 faktorstruktúrája
(másodrendű konfirmatív faktoranalízis)